

Krisis

Tijdschrift voor actuele filosofie

ROSA VAN TOLEDO

BRAND IN HET THEATER

Krisis, 2009, Issue 2

www.krisis.eu

De grote verbranding van 1933 in Berlijn, de verkoling van *De duivels-verzen* eind jaren tachtig en Wilders' vurige plannen met de koran: voorbeelden uit de loop van de recente geschiedenis waarin boekverbranding de vernietiging van kennis betekent. In deze tien minuten wil ik het niet over deze destructieve betekenis van verbranding hebben, maar wil ik het woord benaderen als een *fysisch proces* waarin een stof wordt omgezet in een andere stof. Ik richt me hierbij op mijn lichaam waar ook verbranding plaatsvindt. Zo wordt er via mijn stofwisseling voeding omgezet in lichamelijke energie.

Boekverbranding vat ik hier op als de wijze waarop ik met kennis omga. Tussen mij en de wereld vindt er één grote lichamelijke verbranding plaats. Via al mijn zintuigen leer ik de wereld kennen, maar in dit kennen wordt de wereld ook door mij omgezet. Woorden blijven namelijk niet alleen aan mijn ogen plakken, een handdruk niet alleen aan mijn hand en geluiden niet aan mijn oren, maar worden door heel mijn lichaam gebruikt, verbruikt en hergebruikt. Op deze manier zijn mijn denken, mijn kijken, mijn luisteren, mijn ruiken, mijn voelen en bewegen allemaal met elkaar verbonden. Doordat ik kennis met mijn hele gestel incorporeer, omzet en overdraag, ervaar ik mijn lichaam als een geheel en voel ik mij van top tot teen verbonden met de wereld waarin ik mij beweeg. Ik kan mijn lichaam bijvoorbeeld nooit in één keer in zijn totaliteit zien, maar ik

kan door mijn veelzijdige zintuiglijke wisselwerking met de wereld deze totaliteit wel ervaren. Deze ervaring geeft mij vertrouwen. Want in al het gepeins over het bestaan weet ik dat er naast mijn hersens ook andere delen van mijn lichaam antwoorden geven.

Vanavond gebruik ik dit beeld van de lichamelijke kennisverbranding om het belang van theater in mijn leven te betogen, want in het dagelijks leven waarin mijn kennisvertering steeds meer wordt geleid door media, raak ik steeds vaker mijn vertrouwen in mijn lichaam en mijn verbondenheid met de wereld kwijt. In het theater worden dit vertrouwen en deze verbondenheid weer hersteld. Laat mij deze stelling nader uitleggen!

24 uur per dag, zeven dagen in de week domineren de massamedia mijn kennisvertering. Naast het horen van de wekelijkse nieuwtjes van de buurvrouw krijg ik non-stop tekst, beeld en geluid via krant, boek, televisie, radio en internet binnen waarmee ik de wereld leer kennen. Ik maak gretig gebruik van deze middelen door hun vermogen mijn lichamelijke stand in tijd en ruimte zo in- en op te rekken, te verlengen en te verkorten dat ik kennis kan krijgen en genereren die zonder behulp van deze media in de wereld niet mogelijk zou zijn. Zo kan ik elke dag te weten komen hoe het met mijn opa en oma in Oss gaat zonder daadwerkelijk de trein te pakken en bij hen op bezoek te gaan. Ik hoef alleen mijn computer aan te zetten en Skype op te starten om ze te zien en te spreken. Ook kan ik op de fiets de liedjes van mijn favoriete zanger beluisteren zonder dat hij daadwerkelijk met zijn gitaar bij me achterop zit. Daarbij kan ik hem zijn zoete woorden eindeloos laten herhalen door keer op keer de liedjes terug te spoelen en ze opnieuw te beluisteren.

Mijn lichaam wordt in het gebruik van deze media meer opgedeeld dan wanneer ik zonder deze media de wereld aan het kennen ben. Bepaalde delen van mijn lichaam worden door de media namelijk volledig ingezet of juist geblokkeerd om de grenzen van ruimte en tijd te overstijgen. Ik kan bijvoorbeeld mijn grootouders zien en spreken via Skype, maar ik kan hen in dit gesprek niet ruiken. Skype geeft geur niet door. Ook kan de zanger zachtjes in mijn oren fluisteren, maar zijn handen om mijn middel voel ik niet.

Doordat ik in het dagelijks leven zo veel gebruik maak van de media, ben ik gewend dat mijn lichaam gefragmenteerd benaderd wordt en dat ik kennis binnenkrijg die maar via één kanaal is binnengekomen. Dit is op zich geen probleem, want voornamelijk geniet ik met volle teugen van de voordelen van de media. Overal muziek kunnen luisteren zonder die band de hele tijd om me heen te hebben is echt heel relaxed. Daarbij hoef ik niet per se mijn opa en oma altijd te ruiken om te weten hoe het met hen gaat. Het zien van hun hoofden op het beeldscherm en het horen van hun stem door de boxen is vaak genoeg.

Toch merk ik ook de keerzijde van deze veelvuldige fragmentatie van mijn lichaam, omdat ik vaak na het skypen pas voel hoe koud mijn voeten zijn en hoe stijf mijn handen. Waarom heb ik dit tijdens het gesprek niet gemerkt? Ook zag ik die auto van rechts echt niet aankomen terwijl ik wel drie keer die kant op heb gekeken voordat ik de straat overstak. De zanger bezong mijn oren blijkbaar zo goed, dat mijn ogen geen kans kregen om zich te laten zien. Wat ik dus vaak merk is dat door deze fragmentatie van mijn lichaam de samenwerking tussen mijn zintuigen uit balans raakt en hierdoor mijn samengaan met de wereld ontwricht. Het gevolg is een verlies aan vertrouwen in mijzelf.

In het theater vind ik de coöperatie tussen mijn zintuigen terug en wordt mijn samenwerking met de wereld bevestigd, want in het theater is het medium het lichaam zelf. Dit betekent dat in de overdracht van kennis mijn lichaam volledig wordt aangesproken. Niet alleen spreekt de acteur mij op mijn zicht aan, ook laat hij mij ruiken, horen, voelen en proeven. Daarbij gebeurt er omgekeerd hetzelfde, want niet alleen ben ik degene die ervaart; de acteur ziet, ruikt, voelt en proeft ook. Er vindt dus interactie tussen de acteur en mij plaats, want voor de acteur ben ik net zo goed een medium dat van alles doorgeeft. Deze interactie maakt theater tot een spel waarin er gezamenlijk een wereld tot stand wordt gebracht.

Echter, anders dan bij interactieve media zoals computergames waar de samenwerking tussen de deelnemers ook het spel maakt, behouden in het theater de lichamen van zowel acteurs als toeschouwers hun eenheid met de ruimte en tijd. Door zowel de wisselwerking tussen lichamen als de aanwezigheid van deze lichamen op dezelfde tijd en plaats, vindt er een

creatie plaats waarin mijn samenhang met de wereld van top tot teen wordt bevestigd. Voor dit argument wijs ik naar Antonin Artaud, een Franse theatermaker en theoreticus uit het begin van de twintigste eeuw. Artaud schreef het manifest *Het theater van de wreedheid*¹, waarin hij zich verzette tegen de theaterpraktijk uit zijn tijd: het in de schouwburg opvoeren van het burgerlijk drama. Artaud stelde dat het theater zijn aard tekortdoet wanneer het alleen verhalen zou illustreren. De lichamelijke en actieve aanwezigheid van mensen en objecten in een bepaalde ruimte en tijd zag hij juist als de kern van deze kunstvorm. De ruimte creëert een eigen poëzie, concreet en fysiek, een uitdrukkingwijze door en voor de zintuigen. Werkend met beweging, ritmes, klanken, kreten, mimiek, voorwerpen, intonaties, houdingen, verhoudingen, lijnen, geuren en kleuren maakt theater poëzie in en door de ruimte en heeft hiermee de potentie om de wereld waarin de mens zich beweegt het meest volledig uit te drukken.

Theater zorgt dus voor een vuur waarin de wereld en ik samen volledig verbranden, want in het theater behoud, verkrijg en reflecteer ik mijn eenheid in tijd en ruimte. Wanneer ik op een dag meerdere malen tegen auto's aan ben gebotst of mijn voeten niet meer voel omdat ik heel de dag achter de computer heb gezeten, vind ik mijzelf in het theater weer terug. Brandend van top tot teen.

Rosa van Toledo studeert filosofie en theaterwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam.

© De Creative Commons Licentie is van toepassing op dit artikel (Naamsvermelding-Niet-commercieel 3.0). Zie <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/nl> voor meer informatie.

---

¹ Antonin Artaud (1958) *The theater and its double*. Uit het Frans vertaald door Mary Caroline Richards. New York: Grove Press.